

Uchwała z dnia 10 kwietnia 2003 r., III CZP 23/03

Sędzia SN Antoni Górski (przewodniczący)

Sędzia SN Barbara Myszka (sprawozdawca)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Biura Terenowego w B., B. Centrali Materiałów Budowlanych, sp. z o.o. w B., Przedsiębiorstwa Usługowo-Asenizacyjnego "A.", sp. z o.o. w B., Powszechnego Banku Kredytowego S.A. w W., "A." s.c. – Wiesław S., Jerzy K., "L.B." sp. z o.o. w W., Przedsiębiorstwa Usługowo-Handlowego MPO sp. z o.o. w B., Przedsiębiorstwa Handlowo-Usługowego "S." Dariusz B. w B., Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Usługowo-Handlowego "D." sp. z o.o. w B., Warmińsko-Mazurskiego Banku Regionalnego S.A. w O., Oddziału w B. i Jerzego P. przy uczestnictwie Agnieszki D., Kazimierza B., Wiesławy Jadwigi G., Jana A., Eugeniusza M., Andrzeja K., Dominika K., Daniela Józefa S., Andrzeja W., Sławomira D., Zbigniewa H., Jana L., Jana B., Bogdana R., Kazimierza S., Mieczysława S., Zenona T., Franciszka T., Anetty F., Adama C., Jarosława Z., Dominika Adama F., Jerzego K., Marka D., Mieczysława L., Leonarda S., Mirosława T., Konrada R., Czesława Juliana W., Grzegorza M., Jana N., Ewy T., Zbigniewa W., Bożeny M., Edwarda M., Czesława Z., Witolda C., Dariusza D., Wojciecha K., Joanny D., Andrzeja Ł., Iwony D., Piotra M., Marii O., Cezarego K., Krzysztofa C., Mirosława K., Zbigniewa G., Stanisława S., Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddziału w B., Skarbu Państwa – Pierwszego Urzędu Skarbowego w B. i Drugiego Urzędu Skarbowego w B., Gminy S. i Mieczysława D. o podział sumy uzyskanej z egzekucji, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 10 kwietnia 2003 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Białymstoku postanowieniem z dnia 8 stycznia 2003 r.:

"Czy należności Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości ulegają zaspokojeniu w kolejności takiej jak należności za pracę, tj. w części na podstawie art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c., a w pozostałej części na podstawie art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c., czy też w całości w kolejności przewidzianej w art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c.?"

podjął uchwałę:

Wierzytelności Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych z tytułu wypłaconych świadczeń pracowniczych podlegają zaspokojeniu według kolejności przewidzianej w art. 1025 § 1 pkt 3 i 6 k.p.c.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 1 sierpnia 2002 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku sporządził plan podziału sumy 188 462,06 zł uzyskanej od dłużnika Mieczysława D. przez egzekucję z użytkowania wieczystego nieruchomości o powierzchni 466 m², położonej we wsi G. na terenie Gminy S., zabudowanej domem jednorodziennym stanowiącym odrębną nieruchomość, oraz z udziału 1296/809000 części w prawie użytkowania wieczystego nieruchomości o powierzchni 8090 m², położonej w tej samej miejscowości. W planie podziału wymienione zostały osoby uczestniczące w podziale, ich prawa i wierzytelności, z tym że jako podlegające zaspokojeniu wskazane zostały należności niektórych tylko uczestników. Sąd Rejonowy przyjął, że z sumy podlegającej podziałowi należy pozostawić w depozycie kwotę 9201,88 zł, przypadającą Skarbowi Państwa z tytułu podatku od towarów i usług od dokonanej w trybie egzekucji sprzedaży budynku (art. 12a w związku z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzyjnym, Dz.U. Nr 11, poz. 50 ze zm.), po czym zaspokoić koszty egzekucyjne i należności alimentacyjne, a pozostałą jej część przeznaczyć na zaspokojenie należności za pracę pracowników dłużnika za okres trzech miesięcy do wysokości najniższego wynagrodzenia za pracę określonego w odrębnych przepisach (art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c.). Należności te, uwzględnione do wysokości 1205,01 zł na rzecz każdego z uczestniczących w podziale pracowników, a w jednym wypadku do wysokości 737,94 zł, wyczerpały sumę ulegającą podziałowi, wobec czego wierzytelności pozostałych uczestników, w tym Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, zostały wymienione w planie podziału jako nie podlegające zaspokojeniu z braku środków finansowych.

Po rozpoznaniu zarzutów wniesionych przez Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, który domagał się uwzględnienia jego wierzytelności w

planie podziału w kolejności przewidzianej w art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c., Sąd Rejonowy w Białymstoku postanowieniem z dnia 15 października 2002 r. zatwierdził sporządzony plan podziału, uznając, że należności Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych podlegają zaspokojeniu w kolejności wskazanej w art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c., czyli na równi z należnościami za pracę niezaspokojonymi w kolejności trzeciej.

W zażaleniu na to postanowienie Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych działający przez Biuro Terenowe w B. zarzucił naruszenie przepisów art. 10 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 85 ze zm. – dalej: "ustawa") oraz art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c. przez ich błędną wykładnię, a w jej wyniku przyjęcie, że przy dochodzeniu zwrotu wypłaconych świadczeń z tytułu wynagrodzenia za pracę roszczenia Funduszu nie korzystają z takiej samej ochrony prawnej, jaka przysługuje pracownikom dochodzącym należności za pracę. W konkluzji skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Przy rozpatrywaniu zażalenia Sąd Okręgowy w Białymstoku powziął poważne wątpliwości, wobec czego postanowieniem z dnia 8 stycznia 2003 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne przytoczone na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podział sumy uzyskanej z egzekucji unormowany w art. 1025 i 1026 k.p.c. oparty jest na systemie priorytetu i proporcjonalności. W art. 1025 § 1 k.p.c. wymienione zostały w odpowiedniej kolejności wierzytelności uprzywilejowane, które ze względu na ich znaczenie dla ochrony interesu społecznego korzystają z pierwszeństwa w zaspokojeniu przed innymi, natomiast w art. 1026 k.p.c. uregulowana została kwestia sposobu zaspokojenia wierzytelności w sytuacji, w której suma objęta podziałem nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzytelności, mających równe pierwszeństwo w danej kategorii. W takim wypadku wierzytelności tej samej kategorii podlegają zaspokojeniu proporcjonalnie do wysokości każdej z nich, z tym że zasada proporcjonalności podziału nie ma zastosowania do wierzytelności hipotecznych i zastawników, którzy korzystają z pierwszeństwa ustanowionego dla ograniczonych praw rzeczowych (art. 249 § 1 k.c.). Spośród uprzywilejowanych wierzytelności zaspokojeniu podlegają w

pierwszej kolejności koszty egzekucyjne, w drugiej – należności alimentacyjne, w trzeciej – należności za pracę za okres trzech miesięcy do wysokości najniższego wynagrodzenia za pracę określonego w odrębnych przepisach oraz renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci i koszty zwykłego pogrzebu dłużnika, w czwartej – należności wynikające z wierzytelności zabezpieczonych hipoteką morską, w piątej – należności zabezpieczone hipotecznie lub zastawem rejestrowym albo zabezpieczone przez wpisanie do innego rejestru, natomiast w szóstej – należności za pracę niezaspokojone w kolejności trzeciej (art. 1025 § 1 k.p.c.).

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczące kolejności, w jakiej powinny podlegać zaspokojeniu wierzytelności Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych z tytułu wypłaconych świadczeń pracowniczych, zrodziły się na tle regulacji zawartej w art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, według której przy dochodzeniu zwrotu wypłaconych świadczeń roszczenia Funduszu korzystają z takiej samej ochrony prawnej, jaką odrębne przepisy przewidują dla należności za pracę. Włączenie wierzytelności Funduszu do należności podlegających zaspokojeniu w kolejności przewidzianej w art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c. oznaczałoby – jak stwierdził Sąd Okręgowy – że wierzytelności te konkurowałyby z należnościami za pracę pracowników dłużnika za okres trzech miesięcy, co mogłoby pozbawić tych pracowników minimum socjalnego uprzywilejowanego w wyższym stopniu od pozostałych należności za pracę. Z tej przyczyny Sąd Okręgowy powziął wątpliwość, czy przepis art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c., w którym uprzywilejowana została tylko część należności za pracę zapewniająca minimum egzystencji, nie powinien dotyczyć wyłącznie należności dochodzonych przez pracowników. Wykładnia taka prowadziłaby, zdaniem Sądu Okręgowego, do wniosku, że wierzytelności Funduszu podlegałyby zaspokojeniu na równi z należnościami za pracę niezaspokojonymi w kolejności trzeciej (art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c.), jednak wniosek ten zdaje się pozostawać w sprzeczności z regułą wyrażoną w art. 10 ust. 2 ustawy.

Ustawa z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy reguluje zasady i zakres ochrony roszczeń pracowniczych w razie niemożności ich zaspokojenia z powodu niewypłacalności pracodawcy. Ochrona ta polega na zastępczym zaspakajaniu roszczeń pracowniczych ze środków utworzonego w tym celu Funduszu Gwarantowanych

Świadczeń Pracowniczych w sytuacji, w której roszczenia te nie zostały zaspokojone przez pracodawcę z powodu jego niewypłacalności. Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych jest państwowym funduszem celowym wyposażonym w osobowość prawną, a zasadnicze jego dochody stanowią składki płacone przez pracodawców (art. 12 ust. 2 i art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy). W razie niewypłacalności pracodawcy, zaspokojeniu ze środków Funduszu podlegają niezaspokojone roszczenia pracownicze, których rodzaj został szczegółowo oznaczony w art. 6 ustawy; należą do nich należności główne z tytułu jednorazowego odszkodowania pieniężnego przysługującego na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych pracownikowi albo członkom rodziny zmarłego pracownika (ust. 2 pkt 1), wynagrodzenia za pracę (ust. 2 pkt 2), innych świadczeń przysługujących pracownikowi na podstawie powszechnie obowiązujących przepisów prawa pracy (ust. 2 pkt 3) oraz składki na ubezpieczenia społeczne (ust. 2 pkt 4). Wymienione należności podlegają przy tym zaspokojeniu do wysokości oznaczonej w ustawie.

W celu ochrony uprawnionych do korzystania z Funduszu, na rzecz których opłacane są składki, ustawodawca wprowadził ograniczenia w dysponowaniu środkami tego Funduszu, zastrzegając, że mogą być one przeznaczone wyłącznie na finansowanie świadczeń, o których mowa w art. 6 ustawy, oraz na pokrycie kosztów obsługi Funduszu (art. 14 ust. 1 ustawy). Obowiązek dokonywania oznaczonych wypłat ze środków Funduszu jest uwarunkowany istnieniem wierzytelności pracownika (byłego pracownika lub członka rodziny zmarłego pracownika) wobec niewypłacalnego pracodawcy. Zgodnie z art. 10 ustawy, zaspokojenie tej wierzytelności przez Fundusz powoduje z mocy prawa przejście na Fundusz roszczenia wobec pracodawcy lub masy upadłości o zwrot wypłaconych świadczeń. Przy dochodzeniu zwrotu wypłaconych świadczeń roszczenia Funduszu korzystają z takiej samej ochrony prawnej, jaką odrębne przepisy przewidują dla należności za pracę (art. 10 ust. 2 ustawy).

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 20 kwietnia 1999 r., III CA 3/99 ("Biuletyn SN" 1999, nr 7, s. 10) Sąd Najwyższy podkreślił, że roszczenia Funduszu o zwrot wypłaconych świadczeń korzystają z ochrony prawnej według standardu roszczeń o należności za pracę, wobec czego roszczeniom Funduszu przysługują uprzywilejowania procesowe przewidziane w art. 463 k.p.c., które zgodnie z art. 771 k.p.c. rozciągają się na postępowanie egzekucyjne. Ochrona prawna roszczeń

Funduszu, wynikająca z art. 10 ust. 2 ustawy, obejmuje zatem również zwolnienie Funduszu od ponoszenia wydatków w postępowaniu egzekucyjnym.

Z kolei, w uzasadnieniu wyroku z dnia 5 lutego 2002 r., II CKN 895/99 (nie publ.) Sąd Najwyższy zauważył, że ustawa z dnia 29 grudnia 1993 r. ma na celu ochronę pracowników przed ryzykiem niewypłacalności pracodawcy, a także ochronę interesów pracodawcy na wypadek jego niewypłacalności. Środki Funduszu, pochodzące głównie ze składek pracodawców, mają służyć złagodzeniu skutków zdarzeń losowych, polegających w wypadku pracodawcy na niemożności zaspokojenia roszczeń pracowniczych wywołanych jego niewypłacalnością. Pracodawca może zatem oczekiwać, że w razie takich trudności jego zobowiązania zostaną w całości lub w części przejęte przez Fundusz.

Rozważając wzajemny stosunek przepisów art. 10 ust. 2 ustawy i art. 1025 § 1 k.p.c., trzeba przyjąć, że art. 10 ust. 2 ma charakter normy ogólnej, wyznaczającej zakres ochrony przyznanej przez ustawodawcę roszczeniom Funduszu o zwrot wypłaconych świadczeń. Wykładnia językowa powołanego przepisu nie pozostawia wątpliwości co do tego, że wskazane w nim roszczenia korzystają z analogicznej ochrony, jaką odrębne przepisy przewidują dla należności za pracę. Oznacza to, że art. 10 ust. 2 ustawy zrównuje roszczenia Funduszu o zwrot wypłaconych świadczeń z roszczeniami pracowniczymi w zakresie ochrony prawnej przewidzianej w odrębnych przepisach dla należności za pracę. Wypływa stąd wniosek, że należności Funduszu z tytułu wypłaconych świadczeń podlegają zaspokojeniu z sumy uzyskanej z egzekucji w tej samej kolejności, która przewidziana została w art. 1025 § 1 k.p.c. dla należności za pracę, czyli w kolejności trzeciej i szóstej. Odmienne rozstrzygnięcie rozważanego zagadnienia i zaliczenie wierzytelności Funduszu dopiero do szóstej kategorii pozostawałoby w sprzeczności z treścią art. 10 ust. 2 ustawy, na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy, podkreślając, że w takim wypadku także należności zabezpieczone hipoteką czy zastawem podlegałyby zaspokojeniu przed wierzytelnościami Funduszu (art. 1025 § 1 pkt 4 i 5 k.p.c.).

Dopuszczenie do kolizji wierzytelności Funduszu z należnościami pracowników dłużnika w ramach trzeciej kategorii zaspokojenia (art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c.) sprzyja realizacji zasadniczego celu ustawy, jakim jest zabezpieczenie ryzyka niewypłacalności pracodawcy wobec jego pracowników. Realizacja tego celu służy przede wszystkim pracownikom, wobec czego również dyrektywy wykładni

funkcjonalnej przemawiają za przyjęciem, że wierzytelności Funduszu z tytułu wypłaconych świadczeń podlegają zaspokojeniu według kolejności przewidzianej w art. 1025 § 1 pkt 3 i 6 k.p.c.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.